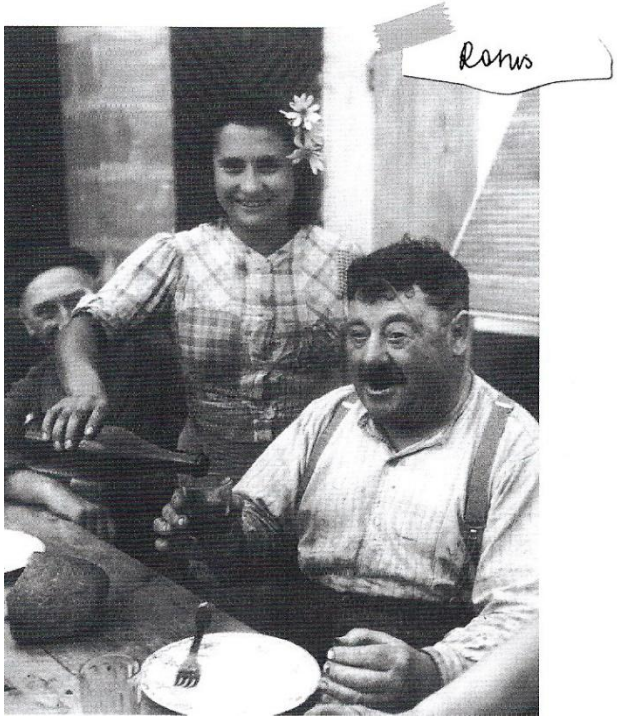
Zalai Károly

Avignoni emlék

56.

Willy Ronis *Vincellér* című fotója 1945-ben készült, s hol máshol kerülhetett Joachim birtokába, mint egy bordeaux-i aukción. Mert hiszen pár Kölnben eltöltött év után megtanulta, hol vásárolhatja, és hol ihatja a legjobb borokat. De azt senkinek sem vallotta be, hogy különösebben nem nyűgözi le őt egyetlen bor sem. Nem értette az ízét, s alig tudta megkülönböztetni őket. Talán azért, mert szívesebben ivott sört vagy éppen whiskyt. Ő nem az ízét, hanem a hatását szerette az alkoholnak, ha spicces volt, szabadabbnak, sőt néha kifejezetten szabadnak érezte magát. A fotón három ember látható egy asztal mellett. A háttérben talán egy borospince. A mosolygós arcok, a laza testtartás, az asztalon látható ételmaradék, egy üres tányér, egy fél karéj kenyér arról tanúskodik, hogy fájront van, vége a munkának, és ők ünnepelnek. A fotó bal szélén svájcisapkás, idősebb férfi ül. Arca félig eltakarva, mert hátrébb húzódott, hogy helyet adjon egy húsz év körüli lánynak, aki literes, címkézetlen üvegből vörösbort tölt a kép főszereplőjének: a vincellérnek. Az ötven körüli, fekete, göndör hajú, de már őszülő halántékú, tömött bajuszú férfi huncut pillantással éppen mesél valamit. Joachim szinte hallja rekedtes, öblös hangját és a harsány nevetést, ami mondókájának befejezése után fölcsendül. Szinte biztos, hogy a vincellér az összes tréfa atyja, s a munkában is ő az első, aki legalább húsz éve irányítja a birtokon a szüreteket. Nem volt ez másképp a háború alatt sem. A boschok imádták a bort, s aki az értékes szőlők művelésén és a betakarításán fáradozott, az békében élhetett, miközben százezrek, milliók hullottak el a harcmezőn. Joachimnak, miközben a fotót nézegette, gyakorta az volt az érzése, hogy ez a vincellér leginkább egy hatalmas, gömbölyű szőlőszemhez hasonlít, akiben az élettapasztalat úgy halmozódott föl, mint a szőlőbogyókban a cukor. Mérhetetlen életvágyat, örömöt és vidámságot tükröz az egész

ember. Látszik rajta, hogy csak az tudja kihozni a béketűréséből, ha rossz idő jár a szőlőre; vagyis a fagyokat, a jégesőket, viharokat és a peronoszpórát tekinti legfőbb ellenségének. Az emberekkel kevesebbet foglalkozik, mert nem olyan érthetőek, mint a szőlő. Ő ugyanis a bogyókkal együtt született, s biztos abban, hogy a tőkék között fog meghalni. Már gyerekkorában megkedvelte az isteni nedűt. Az anyja ugyanis kulacsban vizezett bort adott neki, hogy azt igya a szünetekben, ne a rossz vizet. A vincellér sohasem részeg, mert naponta két-három literrel mindig megelégszik. Napközben a munkához egyet, este pedig a pihenéshez két litert fogyaszt, miként hangoztatja, a mértéken van a hangsúly, s ő mindig tartotta magát e véleményéhez. A vincellér sohasem ücsörög tétlenül. Télen szerszámokat javít, megolajozza az ollókat, sokadszorra kimossa a kádakat, ki-kimegy a földekre, s időnként az égre néz, abban a reményben, hogy egyszer csak megpillantja a tavaszt. Sohasem érdekelte, ki a tulajdonosa a birtoknak. Az urak adják-veszik a földet, jönnek-mennek a borászok, a nagyokosok, a sommelier-ék, a sok-sok öltönyös majom, de ő közben tudja, hogy ez a föld igazából az övé, hisz ismer minden egyes tőkét, a legtöbbjét ő ültette. A vincellér a szőlőt, s nem a gazdát szolgálja. Amint lehet, kapát, metszőollót, permetezőt kap a kezébe, s olyan tekintettel járkál egy-egy tőke körül, mintha a menyasszonya lenne. Nyáron pedig, amikor zöld ruhát ölt magára a természet, és a kacsok úgy integetnek neki, mint aprócska, csalfa női kacsók, inkább szobrásznak tűnik, aki a márványtömbben már ott látja a kész műalkotást. Mert ő a levelek színéből, a fürtök, bogyók csillogásából, tömörségéből, a héj pattanásából tudja, milyen lesz a bor, szinte meg sem kell kóstolnia a kipréselt levet. És már száz méterről látja, miként érzik magukat a tőkén lógó sauvignon-, cabernet franc- vagy merlot-fürtök. Ez az 1945-ös bor príma évjárat lett. (Ennek Joachim utánanézett.) Ez az elégedettség tükröződik a vincellér arcán és tartásán. Bal kezében, hurkaszerű ujjai között bagót tart. Micsoda ujjak! Joachim szeretett volna egyszer kezet fogni vele, hogy érezze a sok-sok évi munka kézben lerakódott erejét. És azok a körmök! Tompa és töredezett mindegyik, a bal kezének középső ujján pedig, a köröm tövében csúnya ütésnyom éktelenkedik. És mindegyik alatt föld feketéllik! Bizony, jól látszik, hogy az étkezés előtt sohasem mos kezet. Biztosan hangosan kinevetné azt, aki figyelmeztetné erre, hisz az csak föld: a tiszta anyaföld. De most ne zavarjuk, mert épp a borra koncentrál. Üres a tányérja, rajta keresztben a villa. Hiába keresünk az asztalon kést vagy szalvétát, netán abroszt. Minek? Tényleg, minek is!? Már félig tele a pohara, de hagyja, hogy a lány, talán a lánya, csordultig töltse, s akkor egy hajtásra kiissza majd, mert szomjas. Jól beevett. Üres a

tányérja, ki is törölte kenyérhéjjal. Szalonnát, hagymát, sonkát és finom camembert-t falatozott. Tele a pocak, amin szinte szétpattan a nadrág és az ing. Hogy a rakoncátlan ruhanemű gyakran ledobja a gombokat, látszik a holmikon, hisz egyformát csak nehezen találni rajta. A hózentrógert is meg kellett kis zsinórral toldani, mert a gazdája már „kinőtte". Az ing minimum tízéves, akkor kapta, amikor a nyaka négy számmal vékonyabb volt. Akkoriban nagy volt rá, most meg kicsi. Ilyen az élet. Amúgy sem divatbemutatóra jár benne, hanem munkába. Koszosnak mondanák az idegenek, pedig csak must, föld és némi ételzsír van rajta. Ez pedig nem kosz, hanem csupa nemes dolog. A vincellér a földet úgy szereti, mintha valami pástétom lenne. Ha egy-egy rögöt elmorzsol, a legszívesebben belekóstolna. Néha, ha senki sem látja, végigfekszik rajta, hogy a hátával érezze azt a sugárzást, amit nyilván a szőlőszemek is magukba szívnak. Ettől lesz más az aromája a Pauillac-nak vagy a Margaux-nak, de a föld titokzatos ásványi anyagai meg e rejtélyes sugárzás miatt még a birtokok között is hatalmas a különbség a borok zamatában. Őt egyébként hidegen hagyja az a sok badarság, amit az urak a szüret befejeztével a bor ízéről motyognak, akik gombát, áfonyát meg csokoládét emlegetnek, miközben orrukat mozgatva kutyaként szimatolnak, tudós ábrázattal a színét vizslatják, és úgy lötyögtetik azokban a nagy poharakban a nedűt, mintha rángás lenne nyámnyila csuklójukban. A poharat kézbe kell kapni, s lehajtani a bort azonnal, mert annál szebb nincs, mint amit az ember ilyenkor a torkában érez: fojt, mar és simogat egyszerre, aztán fölszáll az agyba, megcirókálja a bendőt, elvarázsolja a sajt ízét, és végtelenül jókedvűvé tesz, gyakran énekre sarkall, aztán pedig az ember szerelmes lesz az asszonyába, hiába kövér, hiába házsártos, a bor megszépíti. Hála neki érte. És ott áll a lány mellette. Az ő lánya. Agyonfoltozott blúza a keblén neki is feszül, bizony kinőtte, megbögyösödött a lányka, maholnap bekötik a fejét. Ezt ő is tudja, meg várja is, nagyon. Magabiztosan néz a kamerába, talán tetszik neki Ronis, aki épp egy hónapja ünnepelte a harmincötödik születésnapját, s a kameráját némileg remegő kézzel tartja, és éhes szemekkel szegezi arra a két gyönyörű cicire, amelyekben úgy feszül az erő és a vágy, mint a szőlőszemekben a nedv. Micsoda blúz! Ezerszer foltozott, de a lányt nem érdekli. Nem tudja, mi is az a divat, neki elég, hogy mindenki vidám, nevet körülötte. Örül, hogy itt ez az idegen párizsi úr, s fényképezi. Minden bizonnyal azért tűzött két virágot a hajába, hogy olyan legyen, mint egy távol-keleti szépség. Itt aztán megálljt mond Joachim fantáziája. Elfáradt. Nincs kedve elképzelni Ronis éjszakáját a lánnyal. Inkább alszik egyet. Talán Ronis is ezt tette. Odakint

csillagos éjszaka, a tenger felől kósza légáramlat téved a szobába. Hogy Ronis tengerszagot érzett, erre Joachim esküdni mert volna.

57.

Édouard Boubat-tól is van néhány szép darabja. Azt azonban sohasem tudta megfejteni, miért pont a *Fa és a tyúk* című képe lett a kedvence, hisz ez az a fotó, amin a felületes szemlélő alig láthat valami érdekeset. 1950, Dél-Franciaország, ennyit lehet megtudni a fényképezés körülményeiről. A fotó közepén egy lombos fácska áll. Joachim még azt sem tudta megállapítani, milyen fajta, gyümölcs-e vagy valami más. (Biológiából mindig gyenge volt.) Mögötte ócska házfal, szürkének tűnik, tövében némi gaz. És mintha két szerszám lenne a falnak támasztva, de hogy mik, nem lehet megállapítani, talán csak két bot. Ami biztos, hogy az egyiknek világos, a másiknak meg sötét a színe. A fa és a botok között ott áll egy tyúk. Nem mozog, ez fontos, hanem áll, s meredten néz, mintha megijedt volna. Ennyi. Mégis, amikor Joachim meglátta ezt a fotót, azonnal lenyűgözte, és nem nyugodott, amíg nem lett az övé. Úgy érzi, valami gyerekkori emlékkel kapcsolatos az érzés, amit megérint benne. Talán egy régi-régi nyarat idéz a nagyszüleinél, akik korán meghaltak, Joachim még iskolába sem járt. Ők vidéken éltek, a lengyel határ mellett. Már azt sem tudja, mi a falu neve. Ott sokat ácsorgott a tyúkól mellett, s nagy élvezettel figyelte, amint a szárnyasok kapirgáltak, rohangáltak, vagy ha meleg volt, a földbe vájt gödreikben szunyókálva hűsöltek. Különösen azt a jelenetet szerette, ahogy a kakas időről időre megbúbolta a tyúkokat, amiről akkoriban fogalma sem volt, mit is jelent. Hancúrozásnak, játéknak tartotta. Szerette a tyúkok szagát, szerette békés kotyogásukat, ahogy összevesztek valamin, aztán mintha mi sem történt volna, tovább kapirgáltak. Néha ő gyűjthette össze az ólban a tojásokat, és pontosan emlékszik tenyerében a melegükre. Egyszer belecsípett a kezébe a kakas. Mintha ott nőtt volna a potyogtatós budi mellett egy ilyesmi fa. De ebben már nem biztos… Dél-Franciaország. Ha erre gondol, azonnal megjelenik előtte néhány Földközi-tenger melletti, provence-i vagy camargue-i falucska. Napfényes meleg van, erős illatok úsznak a levegőben, por száll, épp elült a misztrálnak nevezett szélvihar, valamelyik házból zene szól, kutya ugat, és a pék ajtaján csengettyű csilingel, ha belép az ember. A pulton vándorbotokként hosszú kenyerek sorakoznak, a kocsmák mellett boulle-pályák, a teraszokon pernod-t kortyoló kalapos öregemberek, szabadon kaparászó tyúkok, nagy rendetlen kertek, amelyek tele vannak mindenféle rozsdás, ócska szerszámmal, kimustrált

gépekkel. Nem úgy, mint a bajoroknál vagy a sváboknál vagy épp a hollandoknál. A franciák mások, nem mondaná, hogy rendetlenek, de bizonyos, lényegtelennek tartott dolgokkal nem törődnek. Joachim rokon lelkeknek érezte őket, e szempontból sem tartotta magát igazi németnek. Ő bizony rendetlen. Talán ezért szereti oly nagyon a képen látható, falhoz támasztott botokat.

Messziről látni rajtuk, hogy évek óta ott pihennek, és a kutya se törődik velük. Valami szemét takarja el a botok végét, de lehet, hogy egy ásó feje az, ami letörött, és addig hever ott, amíg meg nem eszi a rozsda. A fa levelei egészséges zöldek lehetnek, érezni rajtuk a vad és természetes erőt. Emellett gyönyörűen csillog rajtuk a fény. A lombkorona alul sötét, bár itt- ott megvillan benne rejtélyesen egy-egy világosabb levélfolt, fölfele meg egyenletesen világosodik, az árnyékos foltok ritkábbá válnak, s ez teszi olyan ragyogóvá, titokzatosan sugárzóvá ezt a fényképet. Az ember legszívesebben letépne néhány levelet, hogy megszagolhassa a zöld buja illatát. A fal alul nedvesedik, ezt szép, szelíd hullámvonal jelzi. Pontosan lehet látni az elmúlt esők lassú és szívós munkáját. A foltos házfal csodás háttérrel ajándékozza meg a képet, előtte még inkább él, szinte mozog a fa. Érezni rajta, hogy tudja, jó helyen nőtt, nem éri erős szél, és ha hideg van, a falról visszaverődő napfényben melengetheti törzsét és ágait. Joachimnak az az érzése, hogy fa és a fal jól ismeri, sőt kedveli egymást. A tyúk mintha hallgatózna. Tartásán két dolog látszik. Bizalmatlan, de ugyanakkor kíváncsi is. A fal és a fa viszont tudja, hogy a tollasnak igazából az ólban a helye. Nem való ez ide! Ha lehetne, elzavarnák, de hát egyiknek sincs lába. A fa éppen ezért vágyakozóan nézi a botot, arra gondol, de jó lenne, ha rásuhinthatna az ostoba tyúk seggére. Pedig a tyúk csak Boubat-tól rettent meg. Idegen. Vajon mit akar, csak nem elcsípni a grabancát!? Az emberektől nagyon tart. Ha egyszer kézbe kaparintják megragadva a szárnyánál, nincs kegyelem. Az így elcipelt jószág még sohasem tért vissza a konyhából. Fa, baromfi, házfal. Boubat a civilizáció alapvető jelképeit tárja a néző elé. Az ember termeszt, tenyészt, és falak közé bújva védi magát az ellenségtől. De ez itt csak a civilizáció maradéka. Ócska fal, haszontalan fa, egy magányos tyúk. Talán eltévedt. Talán csak a tojás miatt tartják, ha ad egyáltalán. Öregecske, magányos tyúknak tűnik. Olyan, mint a gazdája, az a fekete kendős öregasszony, aki a ház másik oldalán ül a padon, s egy Edith Piaf-nótát dúdolgat maga elé. De Bouba nem kerüli meg a házat, nem megy át a túloldalra, nem köszön neki. Inkább visszafordul, és hamarosan eltűnik az ösvényen, amely kanyarogva a messzeségbe vezet. Joachim látja is, hogy a távolban már ott csillognak az Alpok hófehér hegycsúcsai. Hűvös lesz az este, és csúszós az út.

58.

Amikor fölriad – ezek szerint elaludhatott –, egy nyugatnémet fotó villan föl előtte. Egy esseni aukción került a birtokába. Egy Erich Rühl nevű fotós készítette, akiről semmit sem tudott meg. A kép címe: *Kohómunkás-telep – Oberhausen, ötvenes évek*. Joachim még hozzáteszi magában, hogy: kora reggel és tél. A szőke kisfiú, aki egykoron pizsamában, mezítláb, kisbiciklijén ülve nagy, kalandos utazásokról álmodott, immáron felnőttként nem kalózok, oroszlánok elől menekül, hanem hajnali műszakba hajt a kerékpárján. Balra komor, fekete házak sora, macskaköves út, villamossínekkel, fölötte vezetékek, előtte egy megállót jelző tábla, egy hirdetőoszlop, téli fák sora. Jobbra a távolban a gyár körvonalai. Épp egy villanyoszlop mellett gurul el, a járdán teker, mert a macskakövek az úton csúszósak, zötyög rajta a kerékpár, ráadásul a sínek közé szorulhat a kerék. A járdán viszont – bár tilos – könnyebben haladhat. Szerencsére ilyenkor, kora reggel nincsenek járókelők és rendőrök sem, akik leparancsolnák az útra. Micsoda borzalom! Szinte süt a képről, erről a gyönyörű képről a szomorúság és a magány. A nyugatnémet gazdasági csoda kezdetén vagyunk. Egy névtelen kerékpáros a főszereplő, aki a jövendő gazdagság egyik hajtóerejének számít. Hajnalban kelt, s elindult a gyárba, hogy még a szirénahang előtt blokkolhasson. Aztán kék, foltozott munkaruhában, cigivel a szája sarkában, a hideg gyárcsarnokban odaáll az esztergapad mellé, s normában elkezdi gyártani a sok-sok alkatrész egyikét, amiből aztán a drága és keresett, megbízható nyugatnémet gépek lettek. Talán futotta a fizetésből kétszobás bérlakásra és jobb bútorra. Már kávéfőzőre meg mosógépre is gyűjtöttek az asszonnyal, aki feketén takarítani járt, mosott és vasalt. A férfi fejében néha, nagy titokban, olyan vágyak is megfordultak, mint a televízió meg az autó. De hogy egy autó kormánykereke mögött lássa magát, ahhoz le kellett hajtania egy-két sört s néhány snapszot, erre pedig csak havonta egyszer, fizetéskor volt lehetősége. Különben a korai fekvés volt az egyetlen luxus, amit megengedtek maguknak, bár ilyenkor elzárták a fűtőtestet, hogy spóroljanak. Joachim borzadállyal vegyes csodálattal gondolt a férfira, aki hajnalonként kerékpárra ült, s még szinte sötétben munkába indult. Ő a gyári munkától egész életében rettegett. Ha sötétben kellett kelnie – szerencsére erre csak ritkán került sor, telente, amikor iskolába indult –, akkora szomorúság áradt el benne, hogy néha elsírta magát. Gyűlölte a sötét téli reggeleket. Alig várta, hogy hosszabbodjanak a napok, s megérezze végre a tavaszt, hogy nyitott télikabátban, sapka nélkül mehessen hazafelé, olvadó hóbuckák között. Azért tanult olyan jól a gimnáziumban, s készült oly szorgalmasan a felvételire, lépett be az FDJ-ba, s végzett el lelkesen minden társadalmi

munkát, mert nem akart hajnalban kelni, hogy egy büdös és hideg gyárcsarnok nyelje el és köpje ki nyolc-tíz óra elteltével, mint a rongyot. Nem akarta civil holmiját reggelente vagy éjszakánként (a műszaktól függően) egy rozsdásodó, szürkére festett öltözőszekrénybe zárni, aminek az ajtajára előző tulajdonosa odaragasztott egy ősrégi csempész *Playboy*ból kivágott fotót. Ez a félmeztelen lány minden nap gúnyosabban mosolyogna a munkaruhába átöltöző férfira, és azt suttogná neki: te barátom, sohasem fogsz engem megkapni! Az ilyen pasas ne is próbálkozzon velem, s ha netán mégis megszólítana, átnéznék rajta, mint a levegőn. A valamire való lányok, akik már egy kicsit is csinosabbak voltak az átlagnál, azok pontosan tudták, hogy a szépségüket csak azoknak adhatják oda (nincs ajándék, barátocskám!), akik azt a mindenkori legjobb árfolyamon (autó, lakás, nyaralás, ékszerek) meg tudják vásárolni. A melósnak csak a maradék jutott, a hibás áru. Joachim hamar átlátta a nyugatnémet „lánypiacot". Tudta, hogy az egyik legfőbb bája a pénze volt. Ó, hogy gyűlölte a nyugati országrészben fölnőtt nőket – persze titokban – hogy mindig, mindenütt tudták, mit és hogyan kell megvásárolni. Utálta azt a tartást, ahogy rámutattak egy-egy árura, ahogy rendeltek, ahogy magától értetődő volt számukra, hogy minden értük van. Tudták, hogy milyen bútorhoz milyen tapéta, huzat és szín illik. Ismerték az anyagok, stílusok nevét, mindig tudták, mi a divat, s kihajították a tavalyi cuccaikat. Hamar megtudta tőlük azt is, hogy régimódian öltözködik, ahogy az egyik mondta „nagypapa" holmikat visel. Ez aztán el is cipelte őt egy elegáns kölni butikba, hogy fölöltöztesse, mert így nem akart mutatkozni vele. A lány pontosan tudta, hogy Joachimnak van elég pénze, de nincs ízlése. Hosszú évekig tanulta, hogy úgy nézzen ki, mint a többiek, hogy ne bukjon le már az elején, hogy honnan jött. Hát megtanulta. Utált öltözködni, s amikor már tudta, hogy egyedül marad, hogy jobb magában, akkor már nem érdekelték a ruhák. Csak az autóról nem tudott lemondani, abból mindig megvette a legújabb, legjobb modellt. Szerette ezt a fényképen kerékpározó magányos alakot. Ez ő volt, az ő alteregója, akinek nem sikerült, mert nem tanult rendesen, hagyta magát sodródni az árral. A Ruhr-vidéken is nyilván pontosan így történt, akárcsak Karl-Marx-Stadtban vagy Rostockban. A melós gyerekeiből általában melósok lesznek. Ilyen az életet. Nehéz kitörni onnan, ahova az embert lerakta az a rohadék gólya. Csak kevesen tudják átlépni a határokat, és sokszor nagy árat kell fizetni érte. Az ember könnyen egyedül marad, vagy megtörik a gerince. Milyen nehéz megtartani az egyensúlyt, egy kis széllökés, csúszós macskakő, sínek az úton, az ember nem figyel, s máris elesik, sáros lesz, kiszakadhat a nadrágja, tönkre mehet a lelke, elferdülhet a váz.